

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ТИПУ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ
ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇDETERMINATION OF THE OPTIMAL TYPE
OF ELECTORAL SYSTEM TO PREVENT CORRUPTION

У статті розглянуто вплив виборчих систем на корупційні процеси, аналізуючи мажоритарні, пропорційні та змішані системи. Основна увага зосереджена на визначенні оптимального типу виборчої системи, яка б мінімізувала корупцію, тим самим зміцнюючи демократію.

Автор вказує, що мажоритарні системи часто сприяють корупції через високі ставки в окремих округах, де перемога залежить від абсолютної або простої більшості голосів. Ці системи можуть призводити до узурпації влади і обмеження політичного розмаїття.

Пропорційні системи, з іншого боку, забезпечують представництво в парламенті пропорційно до підтримки партій серед виборців, зменшуючи можливості для корупції, оскільки жоден кандидат або партія не має монополії на владу. Вони сприяють ширшій участі та політичній конкуренції, що може вести до зниження рівня корупції.

Змішані системи поєднують елементи обох попередніх, пропонуючи баланс між мажоритарною стабільністю та пропорційною репрезентативністю. Ці системи можуть забезпечувати ефективність управління та зниження корупції, залежно від того, як вони впроваджені та контрольовані.

Зроблено висновок, що для ефективного зниження корупції виборча система повинна бути доповнена сильними законами про прозорість, незалежними органами контролю за виборами, та активною громадянською участю. Важливо також забезпечити належні правові та інституційні рамки для підтримки прозорості та репрезентативності, що допоможе зміцнити демократію і забезпечити стабільність уряду.

Ключові слова: виборчі системи, корупція, мажоритарні системи, пропорційні системи,

змішані системи, політична стабільність, демократія.

The article examines the impact of electoral systems on corruption processes, analyzing majoritarian, proportional and mixed systems. The main focus is on determining the optimal type of electoral system that would minimize corruption, thereby strengthening democracy.

The author points out that majoritarian systems often promote corruption because of the high stakes in individual constituencies, where victory depends on an absolute or simple majority of votes. These systems can lead to usurpation of power and limit political diversity.

Proportional systems, on the other hand, provide parliamentary representation in proportion to party support among voters, reducing opportunities for corruption because no one candidate or party has a monopoly on power. They promote greater participation and political competition, which can lead to lower levels of corruption.

Mixed systems combine elements of both, offering a balance between majoritarian stability and proportional representation. These systems can improve governance and reduce corruption, depending on how they are implemented and monitored.

It was concluded that in order to effectively reduce corruption, the electoral system should be complemented by strong transparency laws, independent election monitoring bodies, and active citizen participation. It is also important to provide an appropriate legal and institutional framework to support transparency and representativeness, which will help strengthen democracy and ensure government stability.

Key words: electoral systems, corruption, majoritarian systems, proportional systems, mixed systems, political stability, democracy.

УДК 32.019.5+ 343.352
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.27>

Охонько С.М.

аспірант кафедри публічного управління та економіки
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
ORCID ID: 0009-0005-5252-4644=

Постановка проблеми. Щодо визначення оптимального типу виборчої системи для запобігання корупції існує кілька ключових проблемних питань, які потребують уваги: компроміс між стабільністю та представництвом, ризики корупції в залежності від системи, вплив на політичну поведінку, виклики впровадження змін, потреба в супроводжуваних реформах.

Мажоритарні системи часто сприяють формуванню стабільних урядів, але можуть обмежувати політичне розмаїття. Пропорційні системи забезпечують краще представництво меншин і малих партій, але можуть призводити до фрагментації парламенту та нестабільних коаліційних урядів.

Мажоритарні системи можуть збільшити корупційні ризики через великі витрати на кампанії в окремих округах, де перемога вимагає значних ресурсів. Пропорційні системи, нато-

мість, можуть зменшити ці ризики, але водночас ускладнити контроль за фінансуванням партій та кандидатів.

Ідеальна виборча система повинна балансувати між ефективністю урядування та справедливістю представництва. Змішані системи намагаються досягти цього балансу, але можуть бути складними для розуміння та впровадження.

Різні виборчі системи стимулюють різну політичну поведінку. Наприклад, мажоритарні системи можуть заохочувати кандидатів фокусуватися на конкретних географічних регіонах, тоді як пропорційні системи сприяють більш загальному національному фокусу.

Зміна виборчої системи може зустрічати значний опір з боку існуючих політичних сил, які можуть втратити від таких змін. Політичні партії та кандидати, які мають користь від чинної системи, часто виступають проти реформ.

Ефективне впровадження виборчої системи, яка мінімізує корупцію, вимагає комплексного підходу, включаючи законодавчі зміни для забезпечення прозорості фінансування та контролю виборчих процесів.

Оптимальна виборча система може відрізнятися залежно від культурних, історичних, соціальних та економічних умов країни. Що працює в одній країні, може бути неефективним в іншій.

Ці проблеми потребують глибокого аналізу та дослідження для забезпечення того, що вибрана система насправді сприяє зменшенню корупції та зміцненню демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика виборів є актуальною серед представників наукових кіл. Так, на сучасному етапі окремим аспектам їх становлення та розвитку присвятили свої доробки Ключковський Ю. Б., Костецька Л. М., Лещенко О. Д., Лужикова Є. О., Мохончук Б. С., Поліщук О. О., Чудик Н. О., Шенцев Д. О., Ясінська А. Ю. та інші. Напрацювання зазначених вчених є підґрунтям для дослідження питання визначення оптимального типу виборчої системи для запобігання корупції.

Постановка завдання. Мета полягає в аналізі різних виборчих систем, щоб визначити, який тип системи найбільш ефективно знижує рівень корупції та сприяє зміцненню демократичних інститутів. Потрібно ідентифікувати оптимальну виборчу систему, яка б мінімізувала корупційні ризики під час виборчих процесів, забезпечувала справедливе та ефективно представництво, а також підтримувала стабільність і легітимність урядів.

Виклад основного матеріалу. Корупція під час виборчих процесів є серйозною проблемою, що підриває довіру громадськості до демократичних інститутів і ставить під сумнів легітимність обраних урядів. Виборчі системи мають великий вплив на політичну поведінку кандидатів і партій, а також на можливості для корупції. Визначення оптимальної виборчої системи, що мінімізує ризики корупції, є ключовим для зміцнення демократії [5, с. 2].

Виборчі системи класифікуються за кількома основними типами: мажоритарні, пропорційні та змішані.

Мажоритарні системи дозволяють кандидатам перемагати у виборах, якщо вони отримали більшість голосів у виборчому окрузі. Це може включати як систему абсолютної більшості, так і систему простої більшості. Проблема мажоритарних систем полягає у тому, що вони часто заохочують виборчі технології, такі як жорстоку конкуренцію та фінансові махінації, оскільки ставки дуже високі в окремих округах.

Мажоритарні виборчі системи – це тип виборчих систем, де переможці визначаються на основі того, хто отримав більшість голосів в окремих виборчих округах. Цей тип системи широко використовується по всьому світу і має кілька різновидів, зокрема, абсолютну більшість і просту більшість.

Мажоритарна виборча система має свої корені в стародавніх та середньовічних виборчих традиціях. Однак, як сучасна виборча система, її розвиток почався в Європі, зокрема у Великій Британії, де вона була формалізована в процесі становлення парламентської демократії.

Вже у середньовіччі в Англії існували форми мажоритарних виборів, коли представники обиралися для участі у важливих зборах, таких як Рада острова. Однак, систематичне застосування мажоритарної системи почалося з розвитком Парламенту.

З появою Палати громад у 13-му столітті, були закладені основи для мажоритарної системи. Членство у Палаті обиралося через конкурентні вибори, які спочатку були доступні лише обмеженому колу виборців. Поступово, з розширенням виборчого права у 19-му та на початку 20-го століть, мажоритарна система стала основним механізмом для виборів у Палату громад [8, с. 11].

Мажоритарна система поширилася в багатьох країнах, зокрема в колоніях Британської імперії, і стала ключовою виборчою системою в багатьох з них після здобуття незалежності. Системи, такі як «first-past-the-post» (перший за прапором), де переможець є тим, хто отримав найбільше голосів, не обов'язково більшість, стали домінуючими в багатьох англійських демократіях.

В інших країнах, таких як Франція, були впроваджені модифікації мажоритарної системи, як, наприклад, двораундова система, де потрібно отримати абсолютну більшість для перемоги, інакше проводиться другий тур голосування між двома кандидатами, які отримали найбільше голосів у першому турі.

Мажоритарна система часто критикується за те, що вона сприяє двопартійній системі, обмежує політичне розмаїття і може призводити до влади уряди, які не мають підтримки більшості виборців. Це також може спонукати до розколу в суспільстві, особливо в мультиетнічних або багатопартійних державах, де мажоритарна система може не забезпечувати адекватного представництва меншин [7, с. 4].

Незважаючи на це, мажоритарна система продовжує бути широко використовуваною в багатьох країнах, оскільки вона сприяє стабільності уряду та простоті у формуванні вико-

навчої влади, що є важливим для політичної стабільності і чіткості політичного курсу.

Типи мажоритарних систем:

Система абсолютної більшості (мажоритарна система з другим туром голосування). У цій системі кандидат мусить отримати більше ніж 50% голосів для перемоги. Якщо жоден кандидат не здобуває необхідну кількість голосів у першому турі, проводиться другий тур голосування, де змагаються кандидати, які отримали найбільше голосів.

Переваги: Забезпечує сильну легітимацію переможця, оскільки вимагає широкої підтримки виборців.

Недоліки: Може виключати менші партії та меншини, якщо вони не здатні мобілізувати достатню підтримку для проходження у другий тур.

Система простої більшості (плюралістична або відносної більшості). У цій системі перемагає кандидат, який отримав найбільше голосів у виборчому окрузі, незалежно від того, чи було це більше ніж 50% загальної кількості голосів.

Переваги: Простота в організації та розумінні; сприяє формуванню стабільних урядів, оскільки зазвичай веде до двопартійної системи.

Недоліки: Може призводити до «втрачених голосів» (голоси, які були віддані за непереможців, не впливають на результат виборів); можливість того, що перемогу здобуде кандидат, який не отримав значної частини голосів.

Мажоритарні системи можуть сприяти концентрації політичної влади в руках окремих осіб або партій, що може збільшити можливість для корупції, особливо в контекстах слабкої інституціональної перевірки та балансу. Також, великі витрати на кампанії в окремих округах можуть збільшити залежність кандидатів від фінансових донорів, що може призвести до корупційних зв'язків.

Мажоритарні системи можуть бути ефективними у створенні стабільних урядів у двопартійних системах, однак вони також мають ризики, які потребують уваги при організації виборчих систем, особливо у контекстах з високим ризиком корупції. Використання систем абсолютної більшості може допомогти зменшити деякі з цих ризиків, вимагаючи ширшої підтримки для перемоги [2, с. 12].

Пропорційні системи призначені для того, щоб забезпечити, що партії отримують представництво у парламенті, пропорційне їх підтримці серед виборців. Це може знижувати інтенсивність виборчих махінацій, оскільки не потрібно зосереджуватися на одному окрузі чи округах з тісними результатами.

Пропорційні виборчі системи спрямовані на забезпечення більшої справедливості і рівності, оскільки кожен голос має прямий вплив на кінцевий результат виборів.

Історія пропорційної виборчої системи бере свій початок у Європі на зламі 19-го та 20-го століть, коли країни почали шукати способи забезпечення більш справедливого представництва меншин та політичних груп у законодавчих органах. Це було спричинено прагненням зменшити політичну поляризацію і створити умови для більш широкої участі різних соціальних груп у політичному процесі.

Однією з перших країн, яка впровадила пропорційну виборчу систему, була Бельгія у 1899 році. Це стало відповіддю на політичну нестабільність різних соціальних груп, які вимагали більшого представництва у парламенті. Введення пропорційної системи допомогло знизити напруженість і створило більш інклюзивний політичний діалог [9, с. 10].

Швейцарія та Німеччина також прийняли пропорційні системи на початку XX століття. У Швейцарії це було зроблено для забезпечення представництва численних кантонів і етнічних груп у федеральному парламенті, а в Німеччині – для відображення політичного розмаїття в надзвичайно розколотому суспільстві після Першої світової війни.

Пропорційна система стала здобувати популярність поза Європою, особливо після Другої світової війни, коли багато колоніальних територій набули незалежності і шукали виборчі системи, які б забезпечили представництво всіх сегментів багатонаціональних суспільств. Пропорційні системи стали популярними в Латинській Америці, де вони використовувалися для боротьби з політичними монополіями і забезпечення більшої стабільності в нових демократіях.

Сьогодні пропорційні виборчі системи використовуються в багатьох країнах світу і вважаються золотим стандартом для парламентських демократій.

Типи пропорційних систем:

Спискові пропорційні системи. Виборці голосують за партійний список кандидатів, а не за окремих кандидатів. Місця в парламенті розподіляються між партіями пропорційно до загальної кількості голосів, які кожна партія отримала на національному рівні.

Переваги: Підтримує багатопартійність та забезпечує представництво меншинам та маленьким групам.

Недоліки: Може ускладнити формування стабільних урядів через необхідність коаліцій.

Змішані пропорційні системи. Комбінують елементи пропорційного та мажоритарного

голосування. Наприклад, половина депутатів обирається за мажоритарною системою, а інша половина – за пропорційною.

Переваги: Забезпечує баланс між стабільністю мажоритарної системи і справедливістю пропорційної.

Недоліки: Може бути складною для розуміння виборцями та вимагає точного балансування.

Пропорційні системи часто асоціюються з нижчим рівнем корупції, оскільки вони зменшують вплив окремих донорів, адже жоден кандидат або партія не має монополії на владу в окрузі, також вони сприяють прозорості та участі в політиці, залучаючи більшу кількість партій і збільшуючи конкуренцію [3, с. 2].

Однак, існують також виклики: багатопартійність може призвести до фрагментації парламенту та складних коаліційних переговорів, що може ускладнити процеси ухвалення рішень; велика кількість партій може ускладнити відстеження корупції через різноманітність каналів, через які вона може проходити.

Країни з пропорційними виборчими системами, такі як Швеція та Нідерланди, часто демонструють високий рівень політичної участі та низький рівень корупції. Ці системи сприяють більшій довірі та відкритості в урядованні, підвищуючи загальну ефективність державного управління.

Пропорційні виборчі системи пропонують важливі переваги з точки зору справедливості та репрезентативності, зменшуючи при цьому ризики корупції. Однак для максимальної ефективності таких систем необхідно також забезпечити належні правові та інституційні рамки, які допоможуть зміцнити демократію та гарантувати стабільність уряду.

Змішані системи комбінують елементи обох попередніх систем, часто забезпечуючи гнучкість та представництво через національні списки кандидатів та мажоритарне голосування в окремих округах.

Це дає можливість забезпечити одночасно і пряме представництво через мажоритарні вибори, і широку репрезентативність через пропорційні вибори.

Змішана виборча система – це система, яка поєднує в собі елементи двох основних типів виборчих систем: мажоритарної та пропорційної. Історія розвитку змішаних виборчих систем відображає спроби забезпечити баланс між принципами пропорційності та мажоритарності у виборчих процесах [6, с. 195].

Одним із перших прикладів змішаних систем є виборча система, яка була введена в Німеччині після Другої світової війни. Ця система поєднувала мажоритарні вибори за

одномандатними округами з пропорційними виборами за списками партій. Така система дозволила забезпечити представництво різних партій у парламенті, але й надавала можливість стабільним партіям отримувати значну кількість мандатів через перемогу у мажоритарних округах.

Типи змішаних виборчих систем:

Паралельна система. У цій системі мажоритарні та пропорційні вибори проводяться незалежно один від одного. Це означає, що загальна кількість місць у парламенті складається з місць, отриманих партіями як в мажоритарних, так і в пропорційних округах.

Переваги: Забезпечує стабільність через мажоритарні місця та репрезентативність через пропорційні місця.

Недоліки: Результати в одній частині системи не впливають на результати в іншій, що може призвести до неспіввідності між народною підтримкою та кількістю місць у парламенті.

Змішана система пропорційного представництва. Також відома як компенсаторна система. У цій системі частина місць у парламенті заповнюється за мажоритарною системою, а решта – за пропорційною, причому пропорційні місця розподіляються так, щоб загальний склад парламенту відображав пропорційну підтримку партій серед виборців [1, с. 93].

Переваги: Забезпечує більш точне представництво політичних партій згідно з їхньою підтримкою в суспільстві.

Недоліки: Система може бути складною для розуміння виборцями та вимагає ретельного планування і реалізації.

Змішані виборчі системи можуть мати змішаний вплив на рівень корупції.

З одного боку, пропорційний компонент сприяє розподілу влади та зменшує можливості для корупції, пов'язані з концентрацією влади.

З іншого боку, мажоритарні компоненти можуть збільшити ризики корупції в окремих округах, де велика конкуренція за обмежену кількість місць може стимулювати неправомірні дії.

Наприклад, Німеччина та Нова Зеландія використовують змішані виборчі системи, що допомагає їм забезпечувати стабільність урядування при одночасному забезпеченні широкої репрезентативності політичних поглядів населення.

Змішані виборчі системи пропонують цікавий баланс між мажоритарною стабільністю та пропорційною репрезентативністю. Вони можуть зменшити деякі ризики корупції, харак-

терні для чисто мажоритарних або пропорційних систем, проте їхня складність та потреба в ретельному впровадженні вимагають чіткого розуміння та підтримки з боку виборців та політичних діячів.

На корупцію впливає не тільки тип виборчої системи, але й специфічні механізми виконання цих систем. Наприклад, мажоритарні системи можуть збільшити ризик корупції через необхідність кандидатів вкладати значні кошти у свої кампанії в окремих округах, що збільшує шанси на незаконне фінансування та виборчі фальсифікації. Пропорційні системи, у свою чергу, можуть зменшити цей тиск, але можуть ускладнити відповідальність кандидатів перед виборцями через більш загальні списки [10, с. 208].

Тип виборчої системи може значно впливати на рівень корупції в країні. Виборчі системи визначають, як голоси перетворюються на мандати та як кандидати та партії будуть конкурувати за підтримку виборців, що, в свою чергу, впливає на можливості для корупційних дій. Ось як основні типи виборчих систем можуть впливати на корупцію:

Мажоритарні системи:

Особливості: Кандидати перемагають в окрузі, отримавши найбільшу кількість голосів, не обов'язково більшість.

Вплив на корупцію: У таких системах може зростати рівень корупції, оскільки кандидати часто інвестують значні ресурси в обмежену кількість округів, щоб забезпечити перемогу, що може включати неправомірні дії, такі як підкуп виборців або використання адміністративного ресурсу.

Пропорційні системи:

Особливості: Партії отримують місця в парламенті пропорційно до кількості отриманих голосів на загальнонаціональному рівні.

Вплив на корупцію: Ці системи можуть сприяти нижчому рівню корупції, оскільки вони заохочують ширшу політичну участь і забезпечують більшу прозорість. Оскільки мандати розподіляються на більш широкій основі, менше можливостей для кандидатів маніпулювати результатами в одному окрузі.

Змішані системи:

Особливості: Комбінують елементи мажоритарної і пропорційної систем.

Вплив на корупцію: Змішані системи можуть поєднувати ризики і переваги обох систем, створюючи комплексну картину, де рівень корупції може варіюватись залежно від конкретних механізмів впровадження і контролю виборів.

Різні країни показують, як виборчі системи впливають на корупцію:

Швеція та інші скандинавські країни використовують пропорційні системи з високим рівнем політичної прозорості та низьким рівнем корупції.

Велика Британія застосовує мажоритарну систему, що часом призводить до значних виборчих витрат та скандалів, пов'язаних із фінансуванням партій.

Німеччина використовує змішану систему, яка намагається балансувати між прямим представництвом та пропорційністю, забезпечуючи ефективність управління та зниження корупції [4, с. 11].

Висновки. Наукові дослідження підтверджують, що тип виборчої системи впливає на корупцію. Зокрема, пропорційні системи часто асоціюють з кращою боротьбою з корупцією, оскільки вони сприяють більшій партійній конкуренції і меншій концентрації влади. Водночас, дослідження також показують, що важливим є не лише тип виборчої системи, а й інші фактори, такі як правова держава, рівень громадської участі та наявність ефективних антикорупційних законів та інститутів.

Для зниження корупції виборча система повинна бути доповнена сильними законами про прозорість фінансування партій, незалежними органами з контролю за виборами та активною громадянською участю. Пропорційні системи з відкритими списками кандидатів можуть забезпечити більше представництво та менший ризик корупції, особливо якщо вони підкріплені сильними інституційними механізмами контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виборчий процес 2019 року в Україні у світлі суспільних очікувань / за ред. О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 231 с.
2. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Ключковський Юрій Богданович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 36 с.
3. Костецька Л. М. Особливості антикризового управління виборчим процесом в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Костецька Лідія Миколаївна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2019. 20 с.
4. Лещенко О. Д. Виборчі спори в Україні: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Лещенко Ольга Дмитрівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2020. 20 с.
5. Луژیкова Є. О. Міжнародні виборчі стандарти формування системи публічного управління в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Луژیкова Єлизавета Олександрівна ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 20 с.

6. Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження : монографія. Харків : Юрайт, 2021. 304 с.

7. Поліщук О. О. Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та головні тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Поліщук Олег Олександрович ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. 19 с.

8. Чудик Н. О. Адміністративно-правове забезпечення виборчого процесу в Україні : автореф. дис. ...

д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Чудик Наталія Олегівна ; Нац. авіац. ун-т. Київ, 2021. 36 с.

9. Шенцев Д. О. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки виборчого процесу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шенцев Дмитро Олексійович ; Нац. наук. центр «Ін-т суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса». Харків, 2021. 20 с.

10. Ясінська А. Ю. Поведінка виборців, що не визначилися в електоральних процесах в Україні та європейських країнах (2010–2019) : монографія. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 327 с.